

Дані таблиці свідчать про зменшення обсягів виробництва у машинобудуванні в грудні місяці (на 37,1% до відповідного місяця 2007 року), зокрема у виробництві транспортних засобів та устаткування (на 54,5% у грудні до відповідного місяця попереднього року).

Отже, сучасні тенденції розвитку вітчизняної економіки свідчать про загострення кризи, яка поступово охоплює всі галузі народного господарства.

Література

1. Протопова В.О., Полянський А.Н. Економіка підприємств: Навч. посібник для студ. екон. спец. – К.: ЦУЛ, 2003. – 220 с.
2. www.ukrstat.gov.ua
3. Єрохін С. Структурна трансформація національної економіки // Економіка України. – 2002. – № 10. – С. 49 – 55.

Надійшла 29.05.2009

УДК 658

І. І. ГРИБИК, Г. Я. ГЛИНСЬКА, Н. В. СМОЛІНСЬКА
Національний університет „Львівська політехніка”

ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Розглядається стан інтеграційних процесів у промисловості України, та їх відповідність до світового досвіду, виявлено зв'язок проблем активізації інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності економіки з інтеграцією підприємств. Розкрито підходи до підвищення рівня інтеграції в галузі, регіоні, території.

Consisting of integration processes is examined of industry of Ukraine, and their accordance with world experience, found out connection of problems of activation of innovative development and increase of competitiveness of economy with integration of enterprises. Going is exposed near the increase of level of integration in industry, region, territory.

Постановка проблеми

Інтеграційні устремління України в Європейській та світовий економічний простір вимагають погодження вітчизняного досвіду взаємодії підприємств з міжнародним усвідомлення і оцінки можливостей, переваг, загроз і ризиків розвитку інтеграційних зв'язків підприємств як внутрі країни, так і з партнерами з інших країн. Дезінтеграція підприємств, невизначеність стратегічних пріоритетів розвитку економіки України обумовили невідповідні до очікувань темпи економічного зростання та оновлення виробничого потенціалу, виявили вплив на них інтеграційних зв'язків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблемам стратегії реалізації євроустремлень України присвячено велику кількість публікацій, наукових досліджень, конференцій, а також законодавчих актів, рішень уряду та регіональних органів влади. Проте слід відмітити, що змістовно сутність процесу інтеграції у більшості вітчизняних публікацій зводиться до розгляду проблем зовнішньо-торгівельних відносин, розвитку Інтернет і поштових зв'язків, обміну студентами і науковцями, створення і функціонування транснаціональних корпорацій, маркетингово-збутових і транспортних мереж, міжкультурних обмінів, переміщення капіталів, матеріальних і трудових ресурсів [1].

Значно менше публікацій присвячено проблемам інтеграції у виробничій сфері, створенню виробничо-технологічних мереж, розвитку прикордонного і регіонального виробничо-технологічного співробітництва, дослідженню процесів конвергенції в сучасних умовах. Проте, як правило, в публікаціях узагальнюється зарубіжний досвід, але мало відводиться увазі оцінці можливостей його адаптації в Україні [2].

Слід відмітити також, що у вітчизняних і зарубіжних публікаціях доволі ґрунтовно розглядаються проблеми формування і функціонування інтегрованих корпоративних структур, їх впливу на національну економіку і рідше на галузі і структурні зміни. Мало уваги відводиться публікації результатів порівняльних досліджень понять і інтеграційних тенденцій, їх узгоджень з правовим забезпеченням у різних країнах [3, 4]. Недостатньо висвітлені у публікаціях проблеми інтеграції у промисловості України, шляхи підвищення її рівня як важливого фактору підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Формування цілей статті

На основі аналізу стану і тенденцій розвитку інтеграційних зв'язків промислових підприємств України виявлені можливості їх активізації та сформульовані концептуальні підходи до підвищення рівня інтеграції як фактора конкурентоспроможних переваг.

Виклад основного матеріалу

Сьогодні у світовій економіці та економіках розвинених країн, як відомо, головну роль відіграють

не окремі господарюючі суб'єкти, а інтегровані структури, значна частина яких стала інтернаціональною [1, 4]. Вони повільно, але дедалі відчутніше послаблюють зв'язок результатів діяльності підприємств з інтересами національних держав, все більше викликів кидають націям, створюють для них потенційні загрози і ризики майбутнього розвитку, котрі не завжди можуть бути співмірними з ефектами інтернаціоналізації і глобалізації економіки. Механізми регулювання впливу інтернаціоналізації і глобалізації світової економіки на національні господарства відпрацьовані недостатньо. Це обумовлює актуальність удосконалення координації інтеграційних процесів як на рівні держави, так і галузей промисловості, регіонів, окремих територій і населених пунктів, органи управління якими можуть детальніше оцінити як вигоди інтеграції, так і негативні її наслідки для конкретного суб'єкта взаємодії, середовища, у якому він діє, контрагентів, з якими співпрацює. Відчутні диспропорції інтернаціонального розвитку економіки України в минулому, недоліки координації процесів зміни структури і пропорцій, інтеграції науки і виробництва, створення нових знань, взаємодії підприємств, галузей і регіонів призвели до особливо відчутних загроз від змін зовнішнього середовища до послаблення інноваційного потенціалу країни, зниження конкурентоспроможності і рейтингу серед країн світу [1, 3, 4, 5].

У ХХІ століття Україна увійшла із застарілим оснащенням наукових установ та виробничого потенціалу, нерозвинутою промисловою та соціальною інфраструктурою, відсталим агропромисловим комплексом, значними економічними і соціальними проблемами, слабо розвинутими внутрішніми інтеграційними зв'язками між регіонами та зовнішніми у прикордонних областях [6, 7, 10].

Слід також відзначити, що в Україні до цього часу немає розробленого і досконально обґрунтованого сценарію розвитку її майбутнього, не визначено її місце і роль у глобалізованому світі. Це не сприяє формуванню світоглядних уявлень у населення про себе як про цілісну спільноту, а в управлінській еліті – про необхідність забезпечення єдиних національних критеріїв ефективності інтеграції України у глобальний економічний простір, що створює країні можливості для переходу на новий рівень розвитку.

Проте це вимагає чітких методичних підходів до вибору не стільки певних організаційних форм інтеграції, скільки визначення найдоцільніших і ефективніших її видів. Найчастіше внаслідок інтеграції очікують економії на масштабі виробництва. Неменше значення при прийнятті рішень про інтеграцію відіграють синергічні ефекти, які очікуються від спільного використання ресурсів і можливостей інтегрованих окремих організаційних елементів. Прикладом синергічного ефекту вважається об'єднання підприємств, внаслідок яких збільшується їх частка на ринку, зростають або появляються нові конкурентні переваги. Як свідчить зарубіжний досвід, найбільший синергічний ефект дає інтеграція підприємств з науково-дослідницькою базою і великим інноваційним потенціалом з менш потужними партнерами, внаслідок чого всі отримують конкурентні переваги. Проте в Україні, як і в інших країнах СНД, внаслідок горизонтальної інтеграції з більш потужними конкурентами виникає негативна синергія, ефектом якої стає ослаблення або повне підпорядкування слабкіших конкурентів, захоплення їх частки ринку, зменшення виробництва і продажів продукції так, як це сталося, наприклад, з Львівською кондитерською фабрикою «Світоч».

Наслідком її злиття з транснаціональною корпорацією «НЕСТЛЕ» було усунення фабрики «Світоч» як конкурента на ринках Росії, Молдови та інших країнах СНД, на третину скорочено персонал, зупинено виробництво найрейтинговіших марок. Це обумовило зниження бренду «Світоч» як підприємства-виробника якісних продуктів на натуральній основі. Досягнення синергічного ефекту, як правило, потребує тривалого часу, що обумовлює необхідність детальнішого обґрунтування вибору партнера з інтеграції і оцінки та жорсткого контролю взаємних зобов'язань.

Вертикальна інтеграція, як правило, передбачає взяття під контроль системи матеріального забезпечення виробництва, збутових мереж і, найголовніше, процесу виготовлення деталей і вузлів як для власних потреб, так і для кооперації. Це дозволяє швидко впроваджувати інновації для оновлення елементної бази виробів, використовувати внутрішні ціни у розрахунках між партнерами, що обумовлює зниження собівартості продукції і зменшення податкового навантаження. Як правило, це обумовлює суттєву конкурентну перевагу на ринку. Класичним прикладом ефективною вертикальної інтеграції можна вважати Японську компанію з виробництва годинників «Сейко», яка отримала значну конкурентну перевагу відносно ринкового лідера на світовому ринку – швейцарських підприємств, деталі і вузли для яких виготовляли незалежні підприємства, котрі, як правило, не були зацікавлені в оновленні технології [2, 4, 6, 8].

Для вертикальної інтеграції можливе отримання синергічного ефекту в умовах значної різниці у внутрішніх цінах на сировину, матеріали, енергію і цінах на готову продукцію, особливо експортну. Для України це характерно для експортних галузей промисловості: металургії, хімії, трейдерів сільськогосподарської продукції, експортерів енергетичної та лісопереробної продукції. Як правило, у цих випадках можливість отримання надвисоких прибутків не сприяє оновленню виробництва і забезпеченню конкурентних переваг на тривалий період. Це вимагає вмілого державного регулювання процесів інтеграції та оновлення виробництва.

При всій привабливості глобалізації як могутнього цивілізаційного процесу слід враховувати і ті

негативні наслідки, які стали очевидними в останні десятиліття розвитку національних економік навіть розвинутих країн. Протидія цим негативним впливам сформувалась у вигляді регіоналізації, як процесу захисної реакції від неодноточного вирівнювання розвитку всіх територій під впливом глобалізації. Цей фактор суттєво впливає на концептуальні підходи до визначення пріоритетів національного розвитку як процесу узгодження потреб і можливостей країни та її регіонів, контролю їх дотримання на всіх рівнях управління економікою. Такий підхід дозволяє по новому підійти до визначення національних пріоритетів розвитку як суспільно обґрунтованих і загально визначених завдань владних структур, місцевого самоврядування, об'єднань громадян і кожного індивіда зокрема. Отже, таким чином можна створити такі механізми координації гілок влади та керівництва економікою, які дозволять використати переваги глобалізації і уникнути її загроз і негативних наслідків. Технологічно це зобов'язує керівництво економікою до повсякденної турботи про розвиток промислової та соціальної інфраструктури, що сприятиме створенню можливостей реалізації потенціалу особистостей, їх угруповань і об'єднань як фактора отримання конкурентних переваг національної і регіональної спільнот.

Концептуальні підходи до активізації інтеграційних процесів у національній економіці, її регіональних, місцевих і галузевих рівнях, розрізах повинні передбачати наступну послідовність етапів і робіт:

1. Аналіз тенденцій світового розвитку найновіших досягнень науки, техніки й технології та визначення і оцінку можливого зв'язку з Україною.

2. Виявлення найважливіших соціально-економічних проблем, загроз і ризиків, які можуть повстати перед Україною у найближчі 10, 15, 20 років.

3. Формування системи національних, галузевих і регіональних пріоритетів соціально-економічного розвитку країни на вказані періоди часу.

4. Визначення потреб у ресурсах і можливостей соціально-економічних структур, інституцій та суспільних угруповань реалізувати встановлені пріоритети засобами науки, технологій, інновацій, інтелектуального, інфраструктурного та виробничого потенціалів.

5. Прогнозування тенденцій інноваційного розвитку в Україні, розвитку зовнішніх і внутрішніх інтеграційних зв'язків, оцінки потенціалу конкурентних переваг, проблем, загроз і ризиків, а також можливостей отримання синергійних ефектів і їх використання.

6. Виявлення потрібних і можливих до отримання наукових результатів фундаментальних досліджень, розроблених або запозичених нових технологій, створеної нової високотехнологічної конкурентоспроможної інноваційної продукції і спеціалізованих професійних послуг, створених нових ринків і т.п.

7. Визначення потреби у використанні проривних технологій для зміни ситуації у розвитку економіки, уникнення загроз і ризиків.

8. Розроблення системи законів для забезпечення випереджуючого розвитку пріоритетних напрямків наукових досліджень, отримання нових знань, створення нових технологій, методів і форм організації та управління.

9. Розроблення системи заходів з придбання та поширення нових прогресивних технологій, обладнання, ліцензій, патентів, прав з використання ноу-хау і т.п.

10. Деталізація пріоритетів та розроблення заходів з інтеграції наукових, технологічних, виробничих, маркетингово-збутових, постачальницьких, інженерно-консультативних можливостей на державному, регіональному, територіальному та місцевому рівнях, обґрунтування організаційних форм та регламентів їх взаємодії, встановлення та деталізація завдань, організація їх виконання, контролю та мотивації результатів реалізації.

11. Періодичне підведення підсумків реалізації заходів, виявлення проблемних етапів і робіт та їх коригування, постійна координація зусиль учасників процесу, мотивація виконавців за отримані результати.

Реалізація вказаних робіт і етапів, що повинні забезпечити інтенсифікацію інтеграційних процесів в економіці регіонів, територій, галузей повинна здійснюватись під неперервним комплексним контролем органами державної або регіональної чи місцевої влади за її допомоги і підтримки як у проведенні заходів, так і забезпеченні оперативної підтримки, створенні умов для розвитку і т.п.

Слід відзначити, що проблеми інтеграції економіки країни, участі її регіонів у міжнародному поділі праці досліджені недостатньо. Існує також певна некерованість з боку державної і регіональної влади питаннями кооперації і спеціалізації виробництва, налагодження прикордонного співробітництва.

Аналіз стану регіоналізації економіки України, розвитку прикордонних інтеграційних зв'язків, оцінка ефективності транснаціоналізації окремих підприємств, таких як "Світоч-Нестле", "Трикотажне об'єднання "Весна – Спільне Українсько-Швейцарське акціонерне товариство", "Авто-ЗАЗ-Деу», "Мотор-Січ", Науково-виробниче об'єднання ім. О. Антонова, та ін., показують наявність відхилення результатів від очікувань суспільства і потреб функціонування національної економіки. Це свідчить про необхідність розроблення методичних рекомендацій щодо обґрунтування і оцінки ефективності інтеграційних рішень і регламентів участі органів державної влади у жорсткому контролі дотримання національних пріоритетів при налагодженні регіональної та міжрегіональної інтеграції підприємств, розвитку внутрішнього ринку

вітчизняної інноваційної продукції.

Світовий досвід формування інтеграційних зв'язків показав чітку їх залежність від рівня і динаміки, насамперед, внутрішнього виробничого кооперування та співробітництва наукових, виробничих і освітніх структур у сфері НДДКР, а також стану державного регулювання інтеграційного процесу, активної участі та ініціативності у ньому органів місцевого самоврядування (ОМС). В цьому контексті для України заслуговує уваги досвід Скандинавських країн та Канади, в котрих за ініціативою і за кошти ОМС створюються відповідні інтегровані структури.

Визначальною ланкою інтеграційного процесу в Європі вважається міжрегіональне співробітництво ("Європа регіонів"), у налагодженні якого важливу роль відіграють ОМС, турботою яких є розвиток підприємництва, формування інноваційної інфраструктури, як це спостерігається у країнах ЄС: Німеччині, Швеції, Фінляндії, Люксембурзі. Підготовка України до інтеграції у європейський та світовий економічний простір повинна базуватись на обґрунтованому сценарії майбутнього розвитку її економіки, чітко визначених національних і регіональних пріоритетах, відпрацьованій технології погодження цілей і прийняття рішень щодо встановлення інтеграційних зв'язків. Проте, як показало дослідження, національні пріоритети розвитку в Україні не підтверджуються економічною політикою уряду, не деталізуються по регіонах, недостатньо контролюються і погано фінансуються. Що ж стосується формування і забезпечення функціонування інноваційних структур, таких як технопарки, бізнес-інкубатори, на яких базується розвиток інтеграційних зв'язків і внутрішніх ринків спеціалізованих і високопрофесійних послуг, то в Україні вони знаходяться поза увагою державної і регіональної влади, внаслідок чого навіть такі відомі технопарки Інституту зварювання ім. Патона, Харківського інституту монокристалів, НУ "Київський політехнічний інститут" мають значні проблеми у функціонуванні. Тому важливою передумовою успіху інтеграційного процесу в Україні є швидке освоєння досвіду формування зон інноваційної активності на основі розгортання наукових досліджень у національних університетах і створення на їх базі технологічних "точок зростання".

Резерви виробничого зростання і розширення кооперування в сучасних умовах в Україні обмежені. Тому на даному етапі розвитку національної економіки найважливішим завданням державної та регіональної влад повинно бути створення інноваційної інфраструктури, збільшення кількості та розширення сфери корпоративних інтегрованих структур високотехнологічних професійних послуг, забезпечення рівноправної участі у міжнародному поділі праці. При цьому основним джерелом фінансування підтримки та розвитку інноваційної інфраструктури в Україні, як і в розвинених країнах світу, мають бути кошти держбюджету, ОМС та окремих великих підприємств.

На наш погляд, внутрішня і зовнішня інтеграція в промисловості повинна базуватись на чіткій логістиці процесів поглиблення спеціалізації, розвитку кооперації підприємств та їх наступної інтеграції, внаслідок яких формуються спеціалізовані внутрішні ринки інноваційної продукції та інтелектуальних високопрофесійних послуг. Цьому повинні сприяти органи державного управління та місцевого самоврядування, котрі можуть об'єднати окремі підприємства, наукові та освітні організації, громадські професійні об'єднання, окремі фізичні особи, які володіють правами на інтелектуальну власність для досягнення успіху – загального і кожного зокрема. Місцеве і міжрегіональне співробітництво, стратегічні альянси кластерного типу лише за цих умов можуть знайти поширення і досягнути успіху на теренах України, що сприятиме зміні структури народногосподарського комплексу, підвищенню рівня конкурентоспроможності економіки на основі принципів синергії.

Основні висновки і перспективи подальших досліджень

1. Узагальнено досвід інтеграції в промисловості в умовах глобалізації світової економіки, виявлено і систематизовано проблеми активізації інтеграційних процесів на промислових підприємствах України, розкрито напрямки їх вирішення в сучасних умовах

2. Аналіз поширеності організаційних форм зовнішньої і внутрішньої інтеграції в промисловості розвинених країн світу та в країнах з перехідною економікою, його порівняння зі станом інтеграції в промисловості України свідчить про недостатню керованість цим процесом в Україні, що підтверджується невідповідністю функціонування міждержавних та прикордонних форм інтеграції до очікуваних результатів і національних пріоритетів економічного зростання.

3. Дослідження світового досвіду формування та ефективності інтеграційних зв'язків показав чітку їх залежність від розвитку ринків високотехнологічної продукції та спеціалізованих послуг, рівня і динаміки виробничого кооперування та співробітництва наукових, виробничих та освітніх структур у сфері НДДКР, а також стану державного регулювання інтеграційного процесу. При цьому визначальною ланкою розвитку інтеграційного процесу в країнах ЄС вважається міжрегіональне співробітництво.

4. Активізація інтеграційних процесів у промисловості України потребує розробки схем розвитку стратегічних зв'язків виробничого, інноваційного, соціально-економічного та екологічного потенціалів регіонів та міжрегіональної співпраці на основі декомпозиції встановлених національних пріоритетів, що повинно стати одним із найважливіших заходів підготовки економіки України до інтеграції у європейський та світовий економічний простір.

5. Аналіз зарубіжного досвіду і тенденцій інтеграції свідчить, що обґрунтованим для України повинно стати швидке формування зон інноваційної активності на основі посилення наукових досліджень у

національних університетах шляхом забезпечення цільового функціонування технопарків, бізнес-центрів та бізнес-інкубаторів і створення на їх базі технологічних "точок зростання".

Література

1. Корпорації та інтегровані структури: проблеми науки і практики: Монографія. – Х.: ІНЖЕК, 2007.
2. Петрович Й.М., Семенів О.М. Інтеграційні зв'язки у промисловості та тенденції їх розвитку в сучасних умовах // Регіональна економіка. – 2007. – № 4.
3. Чужиков В. Трансформаційні зміни в промисловій структурі Європейського союзу // Економіка України. – № 6. – 2006.
4. Трансформаційна економіка / За ред. Савчука В.С. Зайцева Ю.К. – К.: КНЕУ, 2006.
5. Гош О. Суперечливість зовнішньоекономічних відносин України // Економіка України. – 2006. – № 11.
6. Вахненко Т. Товарний експорт України у системі світогосподарських зв'язків // Економіка України. – 2006. – № 6.
7. Будкін В. Співробітництво західних областей України з країнами ЄС // ЖСЕ. – 2006. – Т. 5.
8. Бубенко П, Гусев В. Ключові моменти формування регіональних інноваційних систем // Економіка України. – 2007. – № 8.
9. Захарін С, Стимулювання інноваційної активності корпоративних структур // Економіка України. – 2006. – № 8.
10. Статистичний щорічник України за 2001 – 2007 р.р.

Надійшла 04.06.2009

УДК 338.43.01

М. В. ДУБІНІНА

Миколаївський державний аграрний університет

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ УМОВ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО СЕКТОРА

Розглянуто необхідність розвитку агропромислового комплексу шляхом формування в ньому нових економічних відносин, створення механізму державного регулювання, що включає комплекс заходів впливу на процеси, що відбуваються в сільськогосподарському секторі.

The necessity of development is considered agroindustrial complex by forming in him of new economic relations, creation of mechanism of the state adjusting, which includes the complex of measures of influence on processes which take place in an agricultural sector.

Трансформаційний процес викликав глибокі та масштабні інституціональні зміни в сільськогосподарському виробництві. Ринкові перетворення вітчизняного аграрного сектора мають суперечливий характер і поки що залишаються незавершеними. На місце дореформених інститутів прийшли якісно нові інститути, що мають відповідати ринковим вимогам. Але їх формування та розвиток здійснюються здебільшого штучно, шляхом запозичення, без врахувань особливостей та соціально-економічних умов аграрного сектора та прив'язки до специфіки країни.

У державній "Стратегії економічного і соціального розвитку України (2004 – 2015 роки)" підкреслено: "В межах нинішньої моделі розвитку широкомасштабна модернізація національної економіки ... неможлива. Потрібні суттєві зміни в механізмі трансформаційних процесів, їхнє системне оновлення, тобто осмислений перехід до такої моделі ринкових перетворень, де саморегулювання поєднується з ефективним державним регулюванням" [1].

Даний висновок має суттєве соціально-економічне підґрунтя. Так, протягом півтора десятирічних системних перетворень в Україні не знайдено дієвих механізмів, які б ефективно впливали на її розвиток. Про це свідчать індекси основних соціально-економічних показників: на початку 2007 року фізичний обсяг валового внутрішнього продукту (ВВП) складав лише 67,1% від його рівня в 1990 році; 33,5% українських підприємств були збитковими. Відсутніми є принципові зрушення у структурних процесах: у структурі суб'єктів підприємницької діяльності знижується частка підприємств сільського господарства, яка на початку 2007 року дорівнювала відповідно 7,8% проти 8% на початку попереднього року. Водночас зростає питома вага підприємств і організацій, що здійснюють операції з нерухомістю та операції з державного управління.

Економічні реалії потребують визначення найбільш значних орієнтирів та векторів перебудови інститутів аграрного виробництва.

Ринковій трансформації національного аграрного сектора та його складових присвячено праці